

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 84–85 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence. Chapters 84–85

LXXXIV SKYRIUS

KAD DANGAUS KŪNAI NEDARO POVEIKIO MŪSŲ INTELEKTUI

- [1] Dėl to, kas anksčiau pasakyta, lengva suprasti, kad dangaus kūnai negali būti priešastys tų dalykų, kurie priklauso intelektui. Mat jau parodyta, kad pagal dieviškosios apvaizdos tvarką žemesniuosius dalykus valdo ir judina aukštesnieji. O pagal gamtos tvarką intelektas pranoksta visus kūnus, kaip tai akivaizdu ir iš to, kas jau pasakyta¹. Tad neįmanoma, kad dangaus kūnai darytų tiesioginį poveikį intelektui. Todėl patys savaime jie negali būti priešastys tų dalykų, kurie priklauso intelektui.
- [2] Dar. Kiekvienas kūnas veikia tik judinimu, kaip įrodyta *Fizikos* aštuntoje knygoje². O judinimas nėra priešastis tų dalykų, kurių neįmanoma pajudinti, nes kokiam nors veikiančiajam priklausantis judinimas yra priešastis tik tiek, kiek judina ką nors, judėjimą priimantį, kol judina. Todėl dangaus kūnai negali būti priešastys tų dalykų, kurie judėjimui visiškai nepriklauso. Tačiau tie dalykai, kurie priklauso intelektui, griežtai tariant, judėjimui visiškai nepriklauso, kaip tai parodė Filozofas *Fizikos* septintoje knygoje³: *iš tiesų ramybėje nuo judinimo siela tampa išmintinga ir žinanti*, kaip ten pat pasakyta. Taigi neįmanoma, kad dangaus kūnai patys savaime būtų priešastys tų dalykų, kurie priklauso intelektui.
- [3] Toliau. Jeigu kūnas veikia kaip priešastis tik tiek, kiek jis ką nors judina tol, kol judina, tai kiekvienas objektas, kuris patiria kokio nors kūno poveikį, turi būti

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, Suma prieš pagonis, dangaus kūnai, intelektas.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, Summa Contra Gentiles, heavenly bodies, intellect.

judinamas. Tačiau niekas, išskyrus kūną, negali būti judinamas, kaip įrodyta *Fizikos* šeštoje knygoje⁴. Todėl kiekvienas objektas, kuris patiria kokio nors kūno poveikį, turi būti kūnas arba kuri nors kūno galia. Tačiau antroje knygoje⁵ pasakyta, kad intelektas nėra nei kūnas, nei kūno galia. Todėl neįmanoma, kad dangaus kūnai darytų tiesioginį poveikį intelektui.

- [4] Taip pat. Kiekvienas objektas, kurį kas nors judina, tuo judinimu atvedamas iš galimybės į aktualybę. Tačiau ką nors į aktualybę atvesti gali tik tas, kuris pats yra aktualiai. Todėl kiekvienas veikiantis ir judinantis objektas privalo kokiu nors būdu būti aktualus atžvilgiu tų dalykų, kurie poveikį patiriančiame objekte yra galimybė. Tačiau dangaus kūnai nėra aktualaus supratimo objektai, nes jie yra tam tikri atskiri juslinio suvokimo objektai. Ir kadangi mūsų intelektas yra galimybė tik aktualiai suprantamų dalykų atžvilgiu, tai neįmanoma, kad dangaus kūnai tiesiogiai paveiktų intelektą.
- [5] Dar. Daiktui būdingą veikimą lemia jo prigimtis, kurią atsirandantis daiktas atsiradamas gauna drauge su jam būdingu veikimu, kaip tai matyti atveju sunkių ir lengvų daiktų, kurie iš karto, vos tik atsiradę, turi jiems būdingą judėjimą, nebent būtų kokio nors kliūtis. Todėl juos darantis vadinamas judinančiuoju. O tas daiktas, kuris savo prigimties pradų nėra pavaldus dangaus kūnų veikimui, negali būti jiems pavaldus ir savo veikimu. Tačiau joks kūniškas pradas nėra priežastis intelektinės dalies, kurią, kaip jau įrodyta⁶, generuoja visiškai išoriškas pradas. Todėl intelekto veikimas nėra tiesiogiai pavaldus dangaus kūnams.
- [6] Daugiau. Tie dalykai, kuriuos lemia dangaus kūnų judėjimas, yra pavaldūs laikui, kuris yra pirmojo dangaus judėjimo kiekis. Todėl tie dalykai, kurie yra visiškai atsieti nuo laiko, dangaus kūnams nėra pavaldūs. Tačiau intelektas savo veikimu yra visiškai atsietas nuo laiko, taip pat kaip ir nuo vietos: juk jis svarsto tai, kas bendra, kas atsietas nuo čia ir dabar. Todėl intelekto veikimas nėra pavaldus dangaus judėjimui.
- [7] Dar. Niekas neveikia anapus savo rūšies. Tačiau supratimas pranoksta kiekvieno kūniško veiksnio rūšį ir formą, nes kiekviena kūno forma yra materiali ir individualizuota, o supratimas pats turi rūšį iš savo objekto, kuris yra bendras ir nematerialus. Todėl joks kūnas savo kūniška forma negali suprasti. Vadinasi, kūnas dar labiau negali būti supratimo priežastimi kitame esinyje.
- [8] Taip pat. Tuo, kuo daiktas yra susietas su aukštesniaisiais, nėra pavaldus žemesniesiems. Bet mūsų siela tuo, kad supranta, siejasi su intelektinėmis substancijomis, kurios savo prigimtimi yra aukštesnės už dangaus kūnus: juk mūsų siela gali suprasti tik todėl, kad supratimo šviesą gauna iš jų. Todėl neįmanoma, kad supratimo veikla būtų tiesiogiai pavaldi dangaus kūnams.
- [9] Be to. Tuo galėtume įsitikinti, jeigu apsvarstytume tai, ką apie tai kalbėjo filosofai. Mat tokie senovės gamtos filosofai kaip Demokritas, Empedoklis ir kiti į juos panašūs manė, kad intelektas tapatus jusliniam suvokimui, kaip apie tai žinoma iš *Metafizikos* ketvirtos knygos⁷ ir *Apie sielą* trečios knygos⁸. Todėl jie darė išvadą, jog kadangi juslinis suvokimas yra tam tikra nuo kūno pakitimų priklausoma galia,

- tai intelektas irgi yra šitaip priklausomas, ir teigė, jog kadangi kaita žemesniuose kūnuose priklauso nuo pakitimų aukštesniuose, tai intelekto veikla priklauso nuo dangaus kūnų judėjimo, kaip apie tai rašė Homeras: *Toks yra protas dievų ir žmonių, gyvenančių žemėj, kokį tą dieną jiems siunčia žmonių ir dievų tėvas*⁹, t. y. saulė, arba veikia Jupiteris, kurį jie vadino aukščiausiu dievu, traktuodami jį kaip visą dangų, kaip tai žinoma iš Augustino knygos *Apie Dievo valstybę*¹⁰.
- [10] Iš čia kyla požiūris stoikų, teigiančių, kad intelektualinio pažinimo priežastis yra ta, jog kūnų vaizdiniai paveikia mūsų sielą tarsi kokį veidrodį arba taip, kaip rašomos raidės paveikia puslapį, kuris pats nieko nedaro, kaip pasakoja Boetijus *Filosofijos paguodos* penktoje knygoje¹¹. Vadovaujantis jų požiūriu, reikėtų daryti išvadą, kad labiausiai dėl dangaus kūnų įtakos mumyse atsiranda intelektualinės sąvokos. Kaip tik todėl stoikai ypač pabrėžė, kad tam tikra fatališka būtinybė valdo žmonių gyvenimus. Tačiau toks požiūris yra klaidingas, kaip nurodytoje knygoje rašo Boetijus, nes intelektas sieja ir skaido, ir aukštesniuosis dalykus lygina su žemesniaisiais, ir pažįsta bendrąsias sąvokas bei paprastas formas, kurių kūnuose negalima atrasti. Taigi akivaizdu, kad intelektas yra ne tik kūniškų vaizdinių priėmėjas, bet turi tam tikrą kūnus pranokstančią galią, nes išorinis juslinis suvokimas, kuris vienintelis priima kūnų vaizdinius, minėtų dalykų neapima ir veiksmų neatlieka.
- [11] Tačiau visi vėlesni filosofai, intelektą atskirdami nuo juslinio suvokimo, mūsų žinių priežastį matė ne kūnuose, o nematerialiuose daiktuose: panašiai kaip Platonas teigė, kad mūsų žinių priežastis yra idėjos, o Aristotelis, kad *veikiančysis intelektas*.
- [12] Iš viso to galima daryti išvadą, jog požiūris, kad dangaus kūnai yra mūsų žinių priežastis, kyla iš nuomonės tų, kurie teigia, kad intelektas nuo juslinio suvokimo niekuo nesiskiria, kaip tai aiškina Aristotelis knygoje *Apie sielą*¹². Tačiau akivaizdu, kad toji nuomonė yra klaidinga. Todėl akivaizdu ir tai, jog yra klaidingas ir požiūris tų, kurie teigia, kad dangaus kūnai yra tiesioginė mūsų pažinimo priežastis.
- [13] Todėl ir Šventasis Raštas kaip mūsų žinių priežastį nurodo ne kokį nors kūną, bet Dievą. Todėl Jobo knygoje klausiama: *Kur yra Dievas, mūsų Kūrėjas, kuris duoda jėgų tamsią naktį, kuris pamoko mus daugiau negu žemės žvėris, daro mus išmintingesnius už padangių paukščius?* (Job 35, 10–11). Ir Psalmėje giedama: *kuris moko žmogų išminties* (Ps 94, 10).
- [14] Tačiau būtina žinoti, kad nors dangaus kūnai mūsų intelektui negali daryti tiesioginio poveikio, jie gali jį paveikti netiesiogiai. Mat nors intelektas nėra kūno galia, tačiau mumyse jis negali veikti be kūniškų galių – vaizduotės, atminties ir svarstymo – pagalbos, kaip tai akivaizdu iš to, kas jau buvo pasakyta¹³. Todėl kokiai nors kūne atsiradusiai netvarkai sutrikdžius jų veiklą, sutrikdoma ir intelekto veikla, kaip tai akivaizdu pamišimo, letargo ir kitais panašiais atvejais. Ir priešingai, geras žmogaus kūno sudėjimas daro jį gabų pažinimui, nes sudėjimo gerumas minėtas galias sustiprina. Todėl traktato *Apie*

sielą antroje knygoje rašoma, kad *minkštakūniai – gabūs*¹⁴. Tačiau žmogaus kūno būseną priklauso nuo dangaus kūnų judėjimo. Mat Augustinas traktato *Apie Dievo valstybę* penktoje knygoje rašo, kad nėra visiškai absurdas sakyti, jog kūnų skirtingumai priklauso nuo žvaigždžių įtakos¹⁵. Ir Damaskietis antroje knygoje¹⁶ rašo, kad skirtingos planetos lemia mūsų sudėjimų, gebėjimų ir būsenų skirtingumą. Taigi dangaus kūnai daro netiesioginę įtaką mūsų pažinimo kokybei. Vadinasi, kaip gydytojai gali spręsti apie žmogaus intelekto kokybę vadovaudamiesi jo kūno sudėjimu kaip artimiausia jai būseną, taip astrologas gali daryti tą patį, remdamasis dangaus judėjimu kaip tos būsenos tolimesniu priežastimi. Tuo galima patvirtinti Ptolemajaus žodžius iš *Šimto sentencijų* knygos: *Kai žmogui gimstant Merkurijus yra Saturno namuose ir būna pilnas galių, duoda tam žmogui labai gerą daiktų pažinimą*¹⁷.

LXXXV SKYRIUS

KAD DANGAUS KŪNAI NĖRA MŪSŲ NORŲ
IR PASIRINKIMŲ PRIEŽASTYS

- [1] Todėl toliau tampa aišku, jog dangaus kūnai nėra nei mūsų norų, nei pasirinkimų priežastys.
- [2] Mat valia yra protingojoje sielos dalyje, kaip parodė Filosofas traktato *Apie sielą* trečioje knygoje¹⁸. Tad jeigu dangaus kūnai negali daryti tiesioginio poveikio mūsų intelektui, kaip tai jau parodyta¹⁹, tai tuo pačiu jie negali daryti tiesioginio poveikio ir mūsų valiai.
- [3] Daugiau. Kiekvieno mūsų pasirinkimo ir valios akto tiesioginė priežastis yra supratimas, nes, pasak traktato *Apie sielą* trečios knygos, supratimas yra valios objektas²⁰, todėl klaida pasirenkant negali atsirasti, nebent, kaip Filosofas aiškina *Etikos* septintoje knygoje, intelektas, pasirinkdamas konkretų objektą, pristigtų žinių²¹. Tačiau dangaus kūnai nėra mūsų supratimo priežastys. Todėl jie negali būti ir mūsų pasirinkimo priežastys.
- [4] Taip pat. Visa, kas čia, žemiau, įvyksta dėl dangaus kūnų įtakos, įvyksta natūraliai, nes žemesnieji kūnai natūraliai jiems pajungti. Tad jeigu mūsų pasirinkimai įvyktų dėl dangaus kūnų poveikio, tai turėtų įvykti natūraliai: žmogus savo veiksmus pasirinktų atlikti taip, kaip vadovaudamiesi savo prigimtiniu instinktu veikia proto neturintys gyvūnai, o negyvi kūnai natūraliai juda. Todėl sumanymas ir prigimtis nebūtų du veikiantieji pradai, o būtų tik vienas, t. y. gamta. Kad yra priešingai, matyti iš Aristotelio *Fizikos* antrosios knygos²². Vadinasi, netiesa, kad mūsų pasirinkimai kyla dėl dangaus kūnų poveikio.
- [5] Be to. Tai, kas vyksta natūraliai, į tikslą atvedama determinuotomis priemonėmis, todėl visada atsitinka vienodu būdu, nes prigimtis nukreipta į vieną. Tačiau savo pasirinkimais žmogus tikslo siekia įvairiais būdais tiek moralėje, tiek mone. Todėl žmogaus pasirinkimai nėra natūralūs.

- [6] Toliau. Tai, kas vyksta natūraliai, dažniausiai vyksta teisingai, nes tik retais atvejais gamtai ko nors pritrūksta. Taigi jei žmogus rinktųsi natūraliai, tai dažniausiai jo pasirinkimai būtų teisingi. Bet tai akivaizdi netiesa. Vadinasi, žmogus renkasi ne natūraliai. Tačiau turėtų taip rinktis, jeigu rinktųsi dangaus kūnų veikiamas.
- [7] Taip pat. Tai pačiai rūšiai priklausantys objektai vienas nuo kito nesiskiria rūšies prigimčiai būdinga veikla, todėl visos kregždės lizdus suka vienodai ir visi žmonės vienodai supranta pirmuosius principus, kurie yra savaime aiškūs. Tačiau pasirinkimas yra žmogaus rūšiai būdinga veikla. Tad jeigu žmogus rinktųsi natūraliai, tai visi žmonės turėtų rinktis vienodai. Bet tai akivaizdi netiesa tiek moralėje, tiek mene.
- [8] Dar. Dorybės ir ydos yra tikrieji pasirinkimo principai, nes dorybingas nuo ydingo skiriasi tuo, kad renkasi priešingus dalykus. Tačiau Filosofas *Etikos* antroje knygoje²³ įrodo, kad bendro gyvenimo dorybes ir ydas mummyse suformuoja ne prigimtis, o įprotis, nes kokius poelgius, ypač iš mažens, kartojame, toki įprotį susiformuojame. Vadinasi, mūsų pasirinkimai nėra iš prigimties. Todėl dangaus kūnų poveikis, dėl kurio daiktai natūraliai atsiranda, nėra jų priežastis.
- [9] Be to. Kaip jau parodyta²⁴, dangaus kūnai tiesiogiai veikia tik kūnus. Tad jeigu jie būtų mūsų pasirinkimo priežastimi, tai ja būtų tiek, kiek darytų poveikį arba mūsų kūnams, arba mūsų aplinkai. Tačiau nė vienu iš šių būdų jie negali būti pakankama mūsų pasirinkimo priežastimi. Mat mūsų pasirinkimui nepakanka, kad savo aplinkoje mes pastebėtume kokį nors kūną: juk žinoma, kad pamatę ką nors skanaus, pavyzdžiui, maistą arba moterį, susivaldantis nėra linkęs juos pasirinkti, o nesusivaldantis – linkęs. Panašiai mūsų pasirinkimui nepakanka jokio pakitimo mūsų kūne, koks tik gali atsirasti dėl dangaus kūnų poveikio, nes dėl jo mummyse gali kilti tik kokios nors stipresnės arba silpnesnės aistros, o jos, kad ir kokio stiprios būtų, nėra pakankamos pasirinkimo priežastys, nes tos pačios aistros nesantūrų priverčia pasirinkti jomis vadovautis, o santūrų nepriverčia. Todėl negalima sakyti, kad dangaus kūnai yra mūsų pasirinkimų priežastys.
- [10] Toliau. Jokia galia jokiam daiktui neduodama tuščiai. Tačiau žmogus turi galią spręsti ir patarti dėl visų tų dalykų, su kuriais jis veikia; patarti tiek išorinių daiktų panaudojimo klausimais, tiek vidinių aistrų priėmimo arba atmetimo klausimais. Tačiau tie patarimai būtų tušti, jeigu ne mūsų galioje esantys dangaus kūnai būtų mūsų pasirinkimų priežastimis. Vadinasi, ne dangaus kūnai yra mūsų pasirinkimų priežastys.
- [11] Be to. Žmogus iš prigimties yra politinis, arba bendruomeninis, gyvūnas. Tai akivaizdu dėl to, kad žmogus nebūtų pats sau pakankamas, jeigu gyventų vienas, nes gamta jam parūpino nedaug gyvenimui būtinų dalykų, bet davė protą, kuriuo pasinaudodamas jis gali sau parūpinti viską, ko gyvenimui reikia: maisto, apdarų ir daugybės kitų panašių dalykų, kurių visų gamybai vieno žmogaus nepakanka. Todėl iš prigimties žmogui skirta gyventi bendruomenėje. Bet, kaip akivaizdu iš to, kas jau pasakyta²⁵, apvaizdos tvarka iš jokio daikto neatima to, kas jam iš prigimties priklauso, veikia kiekvieną aprūpina

pagal jo prigimtį. Todėl pagal apvaizdos tvarką nėra taip, kad iš žmogaus būtų atimtas bendruomeninis gyvenimas. Tačiau jis būtų atimtas, jeigu mūsų pasirinkimai kiltų iš dangaus kūnų poveikio, kaip kyla natūralūs kitų gyvūnų instinktai. Taip pat būtų beprasmiška leisti įstatymus ir skelbti bendro gyvenimo taisykles, jeigu žmogus nebūtų savo pasirinkimų šeimininkas. Taip pat būtų beprasmiška skirti bausmes blogiesiems arba apdovanojimus geriesiems, jeigu mes negalėtume pasirinkti to arba kito. O jiems išnykus, bendruomeninis gyvenimas iš karto suirtų. Todėl pagal apvaizdos tvarką žmogus nėra taip sukurtas, kad jo pasirinkimus lemtų dangaus kūnų judėjimas.

- [12] Dar. Žmonių pasirinkimai susiję su gėriu ir blogiu. Taigi jeigu mūsų pasirinkimai būtų žvaigždžių judėjimo rezultatai, tai turėtume daryti išvadą, kad pačios savaime žvaigždės yra blogų pasirinkimų priežastys. Tačiau tai, kas bloga, gamtoje neturi priežasčių, nes blogis atsiranda dėl kokios nors priežasties trūkumo, tačiau savaiminės priežasties neturi, kaip jau buvo parodyta²⁶. Todėl nėra įmanoma, kad mūsų pasirinkimai tiesiogiai ir savaime kiltų iš dangaus kūnų kaip iš priežasčių.
- [13] Tačiau kas nors gali šiam argumentui prieštarauti sakydamas, kad visi blogi pasirinkimai, kaip tai jau parodyta²⁷, daromi siekiant kokio nors gėrio, pavyzdžiui, svetimautojo pasirinkimas daromas siekiant lytinių santykių teikiamo malonumo gėrio, kurį pasirinkti jį, kaip ir visus kitus, skatina kuri nors žvaigždė. To gėrio reikia, kad gyvūnai daugintųsi; ir negalima šio bendrojo gėrio atsakyti vien dėl to, jog kam nors, kuris dėl šio instinkto veikimo blogai pasirenka, kyla dalinis blogis.
- [14] Tačiau šis atsakymas nėra pakankamas, jeigu pripažintume, kad dangaus kūnai yra savaiminė mūsų pasirinkimų priežastis, nes jie daro tiesioginį poveikį mūsų intelektui ir valiai. Atsakymas nėra pakankamas, nes bendrosios priežasties poveikį kiekvienas priima tik jam būdingu būdu. Todėl žvaigždės poveikį, skatinantį pasirinkti į gyvūnų dauginimąsi nukreiptą malonumo gėrį, kiekvienas priima jam būdingu būdu: pavyzdžiui, matome, kad įvairūs gyvūnai poruojasi skirtingu laiku ir skirtingais būdais, atitinkančiais jų prigimtį, kaip apie tai rašo Aristotelis knygoje *Gyvūnų istorija*²⁸. Todėl intelektas ir valia tos žvaigždės poveikį priima savaip. Jei kas nors ko nors nori intelektą ir protą tenkinančiu būdu, pasirinkime nuodėmės nėra, nes pasirinkimas tik tada blogas, kai prasilenkia su teisingais proto reikalavimais. Vadinasi, jeigu dangaus kūnai būtų mūsų pasirinkimų priežastys, tai mes niekada blogai nepasirinktume.
- [15] Toliau. Jokia veikiančioji galia nedaro įtakos tiems dalykams, kurie pranoksta jos veikimo rūšį ir prigimtį, nes kiekvienas veiksnyis veikia savo forma. Tačiau pats mūsų norėjimas, panašiai kaip ir intelektualinis pažinimas, pranoksta visas kūniškumo rūšis, nes mūsų valia siekia ko nors bendro taip, kaip mes tą bendrą suprantame: pavyzdžiui, nekenčiame visų nusikaltimo rūšių, kaip apie tai rašo Filosofas savo *Retorikoje*²⁹. Vadinasi, mūsų norėjimo dangaus kūnai nenulemia.

- [16] Be to. Tai, kas tarnauja tikslui, yra tam tikslui pritaikyta. O žmonių pasirinkimai kaip į galutinį tikslą yra nukreipti į laimę, kuri yra ne kokiose nors kūniškose gėrybėse, o sielos susijungime per intelektą su dieviškaisiais dalykais, kaip tai jau parodyta tiek remiantis tikėjimo teiginiais, tiek filosofų nuomonėmis³⁰. Vadinas, dangaus kūnai negali būti mūsų pasirinkimų priežastimi.
- [17] Todėl Jeremijo knygoje rašoma: *nenuogastaukite dėl ženklų dangaus skliaute, nors dėl jų tautos ir nuogastauja. Ką tautos tiki – gryna apgaulė* (Jer 10, 2–3).
- [18] Tuo paneigiamas požiūris stoikų, teigiančių, kad visus mūsų veiksmus, taip pat ir mūsų pasirinkimus, lemia dangaus kūnai. Pasakojama, kad tokio paties požiūrio senovėje laikėsi ir žydų fariziejai. Tą pačią klaidą darė ir Prisciano sekėjai, kaip teigiama knygoje *Apie erezijas*³¹. Tokios pat nuomonės senovėje laikėsi ir gamtos filosofai, teigė, kad juslinis suvokimas ir intelektas yra tapatūs. Todėl Empedoklis tvirtino, kad *valia žmonėse, kaip ir kituose gyvūnuose, stiprėja priklausomai nuo to, kas dabar yra, kitaip tariant, – nuo to konkretaus laiko momento, kurį lėmė dangaus judėjimas, kaip apie tai rašė Aristotelis knygoje Apie sielą*³².
- [19] Vis dėlto reikia žinoti, kad nors dangaus kūnai nėra tiesioginė mūsų pasirinkimų priežastis ir tiesioginės įtakos mūsų norams nedaro, tačiau mūsų pasirinkimams netiesiogiai teikia tam tikras dingstis tiek, kiek daro poveikį kūnams. Ir tai jie atlieka dvejopai. Vienaip, kad dangaus kūnų poveikis aplinkai mums tampa dingstimi tam tikriems pasirinkimams: pavyzdžiui, kai dėl dangaus kūnų poveikio orai labai atvėsta, mes renkamės šildytis prie ugnies arba daryti tai, kas tokiu metu tinka. Kitaip darydami poveikį mūsų kūnams: dėl šio poveikio mums kyla tam tikras aistrų sujudimas arba mes tampame greiti kokiai nors iš jų pasiduoti, pavyzdžiui, cholericai yra greiti supykti; arba kai dėl dangaus kūnų poveikio atsiranda tam tikra mūsų kūno būseną ir tampa dingstimi mūsų pasirinkimui: pavyzdžiui, mums susirgus, pasirenkame gerti vaistus.
- [20] Be to, kartais dangaus kūnai lemia žmogaus veiksmus, kai dėl netvarkos kūne kai kurie išprotėja ir nebegali naudotis protu. Iš tiesų jie nesirenka, bet veikia vadovaudamiesi prigimtiniu instinktu, kaip neprotingi gyvūnai. Tačiau aki-vaizdu ir iš patirties žinoma, kad tokios dingstys – tiek išorinės, tiek vidinės – nėra būtinos pasirinkimo priežastys, nes žmogus, vadovaudamasis protu, gali joms pasipriešinti arba paklusti. Bet dauguma žmonių paklūsta prigimtiniais impulsams, ir tik nedaugelis, tik išmintingieji, nesinaudoja progomis blogai pasielgti ir prigimtiniais impulsams nepaklūsta. Todėl Ptolemajus knygoje *Šimtas sentencijų* rašo, kad *išmintingojo siela talkina žvaigždžių darbui; ir kad astrologas negalės pagal žvaigždes duoti sprendimo, jeigu jam nebus gerai žinoma sielos galia ir prigimtinė sandara; ir kad astrologas turi kalbėti ne apie konkrečius daiktus, bet tik apskritai, nes žvaigždžių poveikis daugumai, būtent tiems, kurie nesipriešina iš kūno kylantiems polinkiams, pasiekia rezultatą, bet ne visada rezultatą pasiekia tame ar kitame žmoguje, kuris galbūt protu priešinasi prigimtiniam polinkiui.*

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, 78–83 sk. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas, *Logos* 75, 2013, p. 78–87.
- ² Aristotle, *Physica* VIII, 6 (259b 32–260a 19). <<http://classics.mit.edu/Aristotle/physics.8.viii.html>>
- ³ Ten pat, VII, 3–4 (247a 28–248b 28). <<http://classics.mit.edu/Aristotle/physics.7.vii.html>>
- ⁴ Žr. ten pat, VI, 4 (234b 10). <<http://classics.mit.edu/Aristotle/physics.6.vi.html>>.
- ⁵ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. Vilnius: Logos, 2003, sk. 49–53 sk., p. 203–219.
- ⁶ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, sk. 68, p. 299–303.
- ⁷ Žr. Aristotle, *Metaphysica*, IV, 5 (1009b 12–33) <<http://classics.mit.edu/Aristotle/metaphysics.4.iv.html>>.
- ⁸ Aristotelis, *Apie sielą*. Iš senosios graikų kalbos vertė V. Sezemanas, kn. Aristotelis, *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Mintis, 1990, p. 384 (427a 25).
- ⁹ Homeras, *Odiseja*. Iš graikų k. vertė A. Dambrauskas. Vilnius: Vaga, 1979, p. 279 (XVIII, 136). Akviniečio ir A. Dambrausko vertimas nesutampa. A. Dambrauskas verčia: „Šitokia esti buitis žmonių, gyvenančių žemėj, kokią kam dieną pasiunčia žmonių ir dievų visų tėvas.“
- ¹⁰ Žr. Augustine, *De civitate Dei*, IV, 11; V, 8. J. P. Migne, PL 41, p. 123; p. 148. <http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0354-0430,_Augustinus,_De_Civitate_Dei,_MLT.pdf>
- ¹¹ Žr. Anicius Manlius Severinus Boethius, *Filosofijos paguoda*, V kn. Iš lotynų k. vertė L. Lozuraitytė. Vilnius: Alma littera, 2000, p. 218–253.
- ¹² Žr. Aristotelis, *Apie sielą*, p. 384 (427a 21–26).
- ¹³ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, sk. 68.
- ¹⁴ Aristotelis, *Apie sielą*, p. 368 (421a 26). „...[K]ietakūniai žmonės mąstymui yra negabūs, o minkštakūniai – gabūs.“
- ¹⁵ Žr. Augustine, *De civitate Dei*, V, 6. J. P. Migne, PL 41, p. 146.
- ¹⁶ Žr. S. Iohannes Damascenus, *De fide orthodoxa*, II, 7 [XXI, 10]. J. P. Migne, PG 94, p. 893. <<http://www.scribd.com/doc/45422205/PG-094>>
- ¹⁷ Pseudo Ptolomaeus, *Centilogium* 38. <<http://www.skyscript.co.uk/centiloquium1.html>>.
- ¹⁸ Aristotelis, *Apie sielą*, p. 397 (432b 5–6).
- ¹⁹ Žr. ankstesnį skyrių.
- ²⁰ Aristotelis, *Apie sielą*, p. 399 (433a 26–29).
- ²¹ Aristotelis, *Nikomacho etika*. Iš senosios graikų k. vertė J. Dumčius. Kn. Aristotelis, *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis, 1990, p. 191, 192 (1146b 35–1147a 4; 1147a 25–b 5).
- ²² Aristotle, *Physica*, II, 5 (196b 17–12).
- ²³ Aristotelis, *Nikomacho etika*, p. 85 (1103b 22–25).
- ²⁴ Žr. ankstesnį skyrių.
- ²⁵ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, sk. 71, *Logos*, 73, 2013, p. 102–104.
- ²⁶ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, *Logos*, 61, 2009, p. 133–144; *Logos*, 62, p. 126–134.
- ²⁷ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, *Logos*, 61, 2009, p. 133–144.
- ²⁸ Aristotle, *Historia animalium* V, 8 (542a 19–20). <http://classics.mit.edu/Aristotle/history_anim.5.v.html>
- ²⁹ Aristotle, *Rethorica*, II, 4 (1382a 4–7). <<http://classics.mit.edu/Aristotle/rhetoric.2.ii.html>>
- ³⁰ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, *Logos*, 64, 2010, p. 139–142.
- ³¹ Augustine, *De haeresibus* 70. J. P. Migne, PL 42, p. 44. <http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0354-0430,_Augustinus,_De_Haeresibus,_MLT.pdf>
- ³² Aristotelis, *Apie sielą*, p. 384 (427a 21–26).

Iš lotynų kalbos vertė
doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš S. Thomae de Aquino *Summa contra gentiles*, Romae, Apud sedem commissionis Leoninae et apud librariam Vaticanas, Desclee et C. Herder, 1934.